

A könyvtári ellátás korszerű formái az Európai Unió országaiban*

Amikor meghívást kaptam a konferenciára, arra kértek, hogy példamutató gyakorlatokról, korszerű szolgáltatási formákról számoljak be az Európai Unió országaiból. Arról szóljak, hogy más európai országokban milyen megoldásokkal lehet a használó igényeit maximálisan figyelembe venni, hogyan valósítják meg külföldön a „használó könyvtárát”. A példamutató gyakorlatokat célszerű a könyvtári fejlesztések globális trendjeinek kontextusában elhelyezni. 2007 tavaszán a Könyvtári Intézet Kutatási és szervezetfejlesztési osztálya – az új hazai könyvtári stratégia előkészítő munkálatainak részeként – áttekintette több európai uniós tagország könyvtárfejlesztési koncepcióját, amelyekből a következő 15 trend bontakozott ki:

1. A kultúra maradandó értékeinek digitalizálása;
2. Szakmai és szakmán kívüli partnerekkel való hálózatépítés;
3. Az információhoz való fizikai tértől és időtől független hozzáférés támogatása;
4. A speciális célcsoportok azonosítása, igényeik felismerése és a szolgáltatások ezen igények szerinti fejlesztése;
5. A hagyományos könyvtári értékek kibővítése, hozzáadott érték teremtése;
6. A helyi kulturális értékek megóvása, a globalizált világban a helyi identitás tudatos, könyvtári eszközökkel való erősítése;
7. A könyvtárak mint közösségi terek fejlesztése, amelynek nyomán a közkönyvtárak találkozóhelyekké, kulturális interakciós térré válnak;
8. Tanulási terek kialakítása, az egész életen át tartó tanulás támogatása;
9. Felhasználóképzés, olvasásfejlesztés;
10. A könyvtárosok szakmai kompetenciáinak erősítése;
11. A minőségbiztosítás módszereinek mind szélesebb körű könyvtári alkalmazása;
12. Más közszolgálatot végző intézményekkel összefogva integrált szolgáltató terek kialakítása;
13. Multikulturalizmus, a kulturális sokszínűség támogatása;
14. A nem-használók csoportjainak azonosítása és elérése;
15. A közfinanszírozású kutatási eredményekhez való nyílt hozzáférés támogatása.

A felsorolt fejlesztési irányok határozzák meg a jövő könyvtáráról való gondolkodást az Európai Unió tagországaiban. Közös bennük, hogy a felismert felhasználó

* A „Középpontban a használó: a könyvtári szolgáltatások fejlesztésének lehetőségei” című miskolci konferencián, 2007. április 23-án elhangzott előadás szerkesztett változata.

lói és társadalmi igényeken alapulnak, megvalósításuk pedig konkrét szolgáltatások, épületek, projektek formájában történik. A következőkben olyan projekteket fogok ismertetni, amelyek szemléletükben tájékoztatással szolgálhatnak a hazai könyvtári gyakorlat számára. Igyekszem a legkülönbözőbb nagyságrendű települések könyvtári fejlesztései közül szemelgetni, és a metropoliszoktól a legkisebb falvakig bemutatni, miként lehet megvalósítani az ún. használók könyvtárát. Valamennyi ismertetett projektben felismerhetők a fent felsorolt globális fejlesztési irányok. A példák hűen illusztrálják, hogyan lehet a napi gyakorlatban eleget tenni a társadalmi elvárásoknak.

A könyvtár, aminek „saját metróállomása” van (Bécs)

Bécsben 2003 áprilisában nyílt meg a városi könyvtár új központi épülete, amelynek a legfőbb ismertetőjegye, hogy „saját metróállomással” rendelkezik. Az építkezés előtt kitűzött célok között szerepelt, hogy a város lakossága számára hozzanak létre egy olyan épületet, amely a város bármelyik pontjáról könnyen megközelíthető, funkcionáljon találkozóhelyként, segítsen a küszöbfélelem leküzdésében, segítse a városrehabilitációt.

A városvezetés a bécsi külső körút, a Gürtel két irányban futó sávjai között a hatos metró fölött jelölte ki az új könyvtárépület helyét a bevándorlók lakta, egyre alacsonyabb presztízsű hetedik kerületben. A hatos metró könyvtár alatt elhelyezkedő állomásából két kijárat van, amelyikből az egyik a bibliotéka épületén keresztül vezet a szabadba. A küszöbfélelem leküzdését nagyban segíti, hogy az is bemegy a könyvtár épületébe, aki csak a városi közlekedésben vesz részt, például metróról villamosra akar szállni. A tömegközlekedéssel való közvetlen kapcsolattal sikerült azt is elérni, hogy a város bármelyik pontjáról gyorsan és könnyedén elérhető az intézmény. A könnyű térbeli hozzáférhetőséget az időbeli korlátok lebontásával szeretnék kiegészíteni a jövőben. Kölcsönzőgépek beszerelésével kívánják megvalósítani a napi 24 óras nyitva tartást.

Az, hogy az épület egy rossz hírű környéken kapott elhelyezést, szintén hangsúlyozza – kimondva kimondatlanul – hogy a könyvtár mindenkié. A bevándorlók társadalmi integrációját és a környék rehabilitációját egyszerre segíti az elhelyezés. A könyvtár azonban nem csak a könnyű megközelíthetősége miatt lett kedvelt találkozóhely. Az épület tetején óriási tetőteraszt és egy éjfélig nyitva tartó kávézót alakítottak ki. Innen gyönyörű panoráma nyílik a városra, nem véletlen, hogy az utazási irodák is gyakran beillesztik a bécsi városnézés programjába a könyvtár tetőteraszt. A tetőteraszra vezető napos lépcsőre egyetemisták, fiatalok gyakran kiülnek olvasgatni, beszélgetni. A város életének nagyon hamar fontos részévé vált a könyvtár, ami elsősorban a merész helyszínválasztásnak és a hagyományos könyvtári funkcióktól látszólag távol eső szolgáltatások beépítésének köszönhető.¹

A bibliometró (Madrid)

Kifejezetten dél-amerikai kezdeményezésnek tekinthető a bibliometró szolgáltatás, amelyet először Santiagóban indította el 1996-ban a chilei DIBAM (Direc-

ción de Bibliotecas, Archivos y Museos = Könyvtárak, Levéltárak és Múzeumok Igazgatósága).² A szolgáltatás majdnem egy évtized sikeres chilei működés után jelent meg Európában. A spanyolországi Valenciában 2004. június 22-én indult meg a bibliometró szolgáltatás, majd a fővárosban, Madridban 2005 áprilisában állították fel az első szolgáltató helyeket.³

A szolgáltatással a könyvtár sokkal aktívabb szerepet vállal magára a használók elérésében. Hasonlóan az Egyesült Államokban és Nagy-Britanniában egyre szaporodó bevásárlóközpontokba telepített fiókkönyvtárakhoz, ez a szolgáltatás is arra példa, hogy bizonyos rétegek eléréséhez ki kell mozdulni a hagyományos könyvtár adta keretek közül. A bibliometró oda viszi a könyvtárat, ahol az emberek nagy számban járnak nap mint nap. A könyvtárat nem használó rétegek közül az aktív keresők elérése okoz talán a legtöbb fejtörést a könyvtárosok számára, erre jelentett megoldást a bibliometró Chilében, Spanyolországban, és a siker nyomán 2006-tól Kolumbiában is.

A szolgáltatás lényege, hogy kicsi, könyvtárnak berendezett konténereket helyeznek el a metróállomások területén, ahonnan a munkába járók kölcsönözhetnek könyveket. Lényegében a mozgókönyvtár ötletének nagyvárosi változatáról van szó. A kikölcsönzött művek harminc napig maradhatnak az olvasóknál. Hatvan-ezer ezer mű közül lehet válogatni a kilenc legfontosabb metróállomáson. Beíratkozásra nincs szükség, személyi igazolvány elegendő a szolgáltatás igénybevételehez. A metróon töltött órák is megtelnek tartalommal a könyvtár jóvoltából. A könyvtárat korábban jellemzően nem használó réteget sikerült azonosítani és megcélozni a bibliometró szolgáltatással.

„Soha nem jársz egyedül!” (Antwerpen)

Antwerpenben az új központi könyvtárárpület – a bécsihez hasonlóan – szintén a városrehabilitáció céljaival összehangoltan valósulhatott meg. Napjaink egyik legfőbb sikertényezője, hogy több szereplő közös akarata valósuljon meg egy-egy nagyobb beruházással. A projektet vezető könyvtárigazgató éppen ezért választotta a projekt mottójául a Liverpool-szurkolók dalának kezdősortát: „Youll never walk alone!” (Soha nem jársz egyedül!). Antwerpenben egy elhagyott – az utóbbi években már kifejezetten hajléktalanok és kábítószeresek menedékhelyéül szolgáló – garázs épületét alakították át könyvtári célra. Miért éppen egy garázst? A nagy alapterület és az összefüggő tér nagyfokú rugalmasságra ad lehetőséget. A könyvtárban szinte valamennyi bútor mozgatható, így a kölcsönzötér hamar átalakítható egyetlen nagy közösségi helyiséggé.

A városi önkormányzat két feladatot is elvégzett egyetlen átépítéssel. Megszüntette a város egyik szegényfoltját, amivel párhuzamosan kialakította Belgium legnagyobb alapterületű könyvtárárpületét. A könyvtárban, illetve közvetlen környékén helyet kapott egy önkormányzati iroda, egy üzleti információs központ, egy kávézó. Szeparált tanulási tereket és olyan helyiségeket alakítottak ki, amelyek funkcionálhatnak találkozhelyként is: télikert, auditórium, tárgyalószobák és a fentebb említett kávézó. Gyakorlatilag egy nagyvárosi integrált közösségi teret hoztak létre az új épülettel. A legkülönbözőbb partnerek bevonása megkönnyítette a források előteremtését. A működés során a különböző funkciók nagyon

sok embert vonzanak a könyvtár közelébe, ahonnan már csak egy lépést kell tenni a szolgáltatások igénybevételehez.

Integráció, kontra specializáció (Szlovéniától Angliáig)

A bevezetőben felsorolt trendek között két egymással ellentétesen ható tendencia van kibontakozóban. A hálózatépítés, a több különböző funkciót magában foglaló integrált közösségi terek létrehozása és a minél szélesebb körrel való partnerség kialakítása a lobbizást, illetve a költségghatékony működést segíti elő. Ezzel homlokegyenest ellentétesen hat az a tendencia, hogy bizonyos célcsoportok, amelyeket a könyvtár meg akar szólítani, egyre speciálisabb szolgáltatásokat igényelnek. Integráció, kontra specializáció – így foglalható össze tömören a paradoxon.

Ez különösen a kistelepülések ellátásában jelenik meg élesen, ahol egy-egy településnek sokrétű igényeket kell kielégítenie, szerényebb anyagi háttérrel és kevesebb szakértelemmel. A látszólagos ellentmondás a regionális hálózatok építésével hidalható át. Az erők centralizálásával és a szolgáltatások decentralizálásával lehetővé válik, hogy nagyobb területre kiterjedően lássák el a hasonló speciális igényeket.

Szlovéniában valamennyi közkönyvtár regionális hálózatokba szerveződve működik. Példaként említhető Kobarid, az 5000 lelkes település, amelyet korábban csak egy mozgókönyvtár látott el. 2002 júniusában adták át a bibliobuszt kiváltó fiókkönyvtár épületét, amely az integrált települési szolgáltató térnek lehetne az iskolapéldája. Az épület a tolimi közkönyvtári rendszer tagintézménye. Építéskor tudatosan felvállalták a fiatalok igényeinek fokozottabb figyelembe vételét, illetve az információszolgáltatás mellett a kulturális központi funkciókat is. Külön tereket alakítottak ki tanulásra, zenehallgatásra, tévézésre, internetezésre. A helyi identitást erősítendő a pincében egy üveglap alatt helyi népművészeti tárgyak kiállítása látható, az emeleten pedig egy helyi művész „Száva” című kompozíciója kapott helyet. Az antwerpeni és a bécsi közkönyvtár példájához hasonlóan az épület integrált közösségi tere kínál, csak ezúttal egy kisebb településen megjelenő igényekhez szabottan.⁴

Az egészen speciális igényeket szinte kizárólag mobil eszközök használatával lehet kielégíteni. Erre ad példát a nagy-britanniai Bexley megyei kezdeményezés. A Londontól nem messze fekvő városkában kifejezetten gyerekek számára készítették el és indították a „Gyerekek könyvtárbusza” szolgáltatást. A jármű speciálisan a gyerekek igényei szerint épült. A belső tér lehetőséget ad a hagyományos könyvtári funkciók mellett internetezésre és mesedélutánok tartására egyaránt. A könyvtárbusz szűk belső tere a szolgáltatásoknak megfelelően alakítható, a könyvespolcok helyett számítógépek szerelhetők fel, vagy éppen újabb ülések helyezhetők el. A segítséggel élők számára a hozzáférést speciális feljáró teszi lehetővé.

A sárga busz (Finnország)

A mobil eszközök használata nem csak a legkisebb települések ellátásában kaphat nagy szerepet, sőt a mozgókönyvtári egységeket csak az 1930-as évektől

kezdve kezdték kistelepülések könyvtári ellátására használni. A legutóbbi évek mozgókönyvtári trendjei azt mutatják, hogy mind speciálisabb céllal építenek újabb és újabb járműveket. Az e-Tampere program keretében a város egy információs műveltség terjesztésére szolgáló speciális buszt állított üzembe.⁶ A legkülönbözőbb partnerek bevonása e projekt esetében is nagy jelentőséggel bírt. Helyi iskolák, a városi önkormányzat és számítástechnikai cégek is részt vettek a finanszírozásában.

A jármű feltűnő sárga színével és játékos elnevezésével (Netti-Nysse) hamar népszerű lett a lakosok körében. A busz csak számítógépekkel van berendezve, internetes tanfolyamok tartására használják. Naponta négyszer két órán keresztül folynak a kurzusok. Egy csoportban 7–10 fő vesz részt. A Netti-Nysse I. 2001 júniusában indult, majd 2005-ben kicserélték a járművet, és a szolgáltatás Netti-Nysse II. néven megy tovább.

A „sárga busz” persze másként is használható könyvtári célokra. Finnországban több településen is felismerték, hogy nem feltétlenül kell a könyvtárat oda telepíteni, ahol a lakosok élnek. Egyszerűbb, ha a lakosságot szállítják időnként a könyvtárba. A felhasználók utaztatása persze csak a legkisebb falvakban válhatott a könyvtári ellátás kínálásának eszközévé. A szolgáltatás lényege, hogy az önkormányzat megszervezi a lakosok utaztatását a településhez közel eső nagyobb könyvtárakba. Így mindenki ugyanolyan színvonalú könyvtárak szolgáltatásait veheti igénybe a környéken; a kistelepüléseken élők semmilyen hátrányt nem szenvednek a városiakhoz képest. Hátránya ezzel szemben, hogy nem mindenki szereti a közös buszos utazásokat, ami ezekben a falvakban, tanyákon a könyvtári szolgáltatásokhoz való hozzáférés egyedüli útja.

Hajó, kisbolt, postahivatal... (Norvégia, Anglia)

A malmői közkönyvtár igazgatónöje egy nyíregyházi fórumon a könyvtári szolgáltatások legfőbb sikertényezőjének a váratlanságot, a meglepetést nevezte. Mire gondolhatott? Hűen illusztrálja kijelentését a következő két szolgáltatási forma. A mozgókönyvtárak terén a használt járművek köre szinte kimeríthetetlen. Afrikában tevék és szamarak, Nepálban a hegyi teherhordók, a serpák, Thaiföldön elefántok szállítják a könyveket a szolgáltató közösségnek. Budapesten villamosok vették át a lebombázott fiókkönyvtárak helyét 1945 után. Minden országban igazodtak a természeti körülményekhez a jármű megválasztásakor és szolgáltatások megtervezésekor. Ezek után nem meglepő, hogy Norvégiában, a fjordok között működik egy könyvtárhajó, az Epos, amely a szárazföldön nehezen megközelíthető települések lakosai számára viszi helybe a könyvtári szolgáltatásokat. A könyvtárhajóról kivett könyveket a helyi tanító néinek kell visszaadni. Mivel a könyvtárhajó csak félévente tud mindenhol eljutni, bárki bármennyit kölcsönözhet róla.

Angliában a minden településen előforduló kisboltokba telepítettek könyvtári szolgáltatásokat. Fontos hangsúlyozni, hogy ezek csupán könyvkölcsönző helyek, egy-egy regionális könyvtári hálózat letétei, nem tekinthetők még fiókkönyvtárnak sem. A falusi boltkönyvtárak előnye, hogy csak egyetlen helyiséget kell fenntartani, ahol egyszerre több szolgáltatás is futhat párhuzamosan. Az állomány

gyakori cseréjével lehet folyamatosan fenntartani a használók érdeklődését a kislehetések iránt.

A falusi boltkönyvtárakhoz hasonlóan sok országban alakult ki együttműködés a postával. Filozófiájában is hasonlít a szolgáltatás a boltkönyvtárakhoz, hiszen az egész országot lefedő infrastruktúra könyvtári célú hasznosításán alapul. A használók a pizzaküldő szolgáltatáshoz hasonlóan egy listáról választhatják ki a dokumentumokat, amit postai úton kapnak meg, majd a postahivatalokon keresztül juttathatják vissza a könyvtárba.

Mi közöset találhatunk európai körutunk végén az említett szolgáltatásokban? Elsősorban azt, hogy a használó, illetve a szolgáltató közönség igényeit maximálisan figyelembe véve, a helyi sajátosságokhoz igazítva hoztak létre valami újat. A felkérés alapján európai uniós példákat mutattam be, de természetesen a hazai könyvtárak szolgáltatási gyakorlatából is nagyon sok kreatív megoldást, merész ötletet lehetne felhozni. A sok-sok ötletdús szolgáltatás, projekt közül említhető a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hajdani állatkerti csacsifogata, a nagykanizsai NagyKAR-szolgáltatás, vagy az utóbbi években átadott nyíregyházi megyei könyvtár, amely 2006-ban éppen az antwerpeni és a bécsi könyvtárral együtt mutatkozott be a legjobb európai gyakorlatokat felvonultató Irányadó Könyvtárak Műhelyén.

JEGYZETEK

- 1 A bécsi városi könyvtárról bővebben lásd: Tóth Máté: Könyvtárépítési projektek menedzselése. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 2007. 4. sz. 158–164. p.
- 2 <http://www.bibliometro.cl>
- 3 <http://www-1.munimadrid.es/bibliometro/>
- 4 Tóth Máté i. m. 160. p.
- 5 <http://www.bexley.gov.uk/service/mobilelibrarychildren/>
- 6 <http://www.tampere.fi/kirjasto/nettinsyse/>

Tóth Máté

A Könyvtári Intézet törekvései a szakemberek információs–kommunikációs technológiai felkészítésében*

Amikor megkaptam a Publika Magyar Könyvtári Kör arra vonatkozó felkérését, hogy a címben megjelölt témában tartsak előadást a nagykanizsai workshopon, kezdetben erősen tiltakoztam. Tiltakozásom oka eleinte nyomósnak tűnt: intézetünk Oktatási osztályán több olyan kollégám is tevékenykedik, aki nálam sokkal járatosabb az információs–kommunikációs technológiák használatára való felkészítésben; meg aztán leginkább könyv- és könyvtártörténettel, a könyvtárosok oktatásának történetével foglalkozóként hogy jövök én ahhoz, hogy ilyesmibe „üssöm az orrom”. Aztán igazi könyvtáros módjára csak az anyaggyűjtést, a szak-sajtóban való búvárkodást kellett elkezdenem és azonnal kiderült: a témának már valóságos, évtizedekre visszatekintő története van – miért is ne lehetne tehát kronologikus sorrendben, némileg történetinek tekinthető szemléletmódban feldolgozni és beszélni róla.

Lehet, hogy e referátumra készülve kicsit szubjektíven döntöttem el, mennyire kell visszamennünk az időben ahhoz, hogy kiderüljön: szakmánk felismerte, hogy nem lehet meg az információs–kommunikációs technológiák ismerete és segítségével nélkül, mindenesetre egy tanulmányra idézetekkel alátámasztva is szeretnék hivatkozni. A Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 1986. évi összevont 5–6–7-es különszámában (éppen abban az időben voltam könyvtár szakos egyetemista, a teljes szám sokat forgatott kötelező olvasmányunk volt...) Bobokné Belányi Beáta két fontos tényre irányította a figyelmet *Számítógép és oktatás. A számítógéppel segített oktatás és a számítógépet használók oktatása a könyvtárügyben* című cikkében. Egyrészt utalt arra, hogy a princetoni egyetem közgazdászai már a hatvanas évek elején használták az *információs társadalom* kifejezést. Másrészt Maurice Line szavait idézve („minden könyvtár tanító könyvtár”) felhívta a figyelmet arra, hogy e tevékenységet – a könyvtárban folyó tanítást – minél nagyobb hatásfokkal kell folytatnunk. Később így ír a tanulmányban: „A könyvtáros és a könyvtár szempontjából mindenképpen nagy jelentőségű az első találkozás a számítógéppel. Tudomásul kell vennünk, hogy nálunk nincsenek számottevő számítógépes hagyományok, de a számítógépek hardver- és szoftverfejlődésének eredményeképpen a tanulást nem kell a legalsó szintről kezdenünk, levághatunk bizonyos kanyarokat. Nincs szükségünk például széles körű programozói ismeretekre. [...] A gépi technikát a felhasználás oldaláról kell megismernünk. [...] A legfontosabb teendőnk tehát megbarátkozni ezzel a technikával, és alapszintű számítógépes kultúrát sze-

* A Publika Magyar Könyvtári Kör által szervezett és 2007. április 19-én a nagykanizsai Halis István Városi Könyvtárban megtartott, „e-könyvtár, e-szolgáltatás, távoli hozzáférés” elnevezésű workshopon elhangzott előadás szerkesztett változata.

rezni a gépek használatával. [...] Fontos lenne, hogy a [számítógépek] használatához szükséges ismereteket a lehető leggyorsabban és intézményesen a könyvtárosok rendelkezésére bocsássuk – magyarul: meg kell szervezni a képzést a lehető leggazdaságosabb formában.”

Úgy gondolom, a Könyvtári Intézet jogelődje, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ példás gyorsasággal válaszolt a kor kihívásaira: 1989 tavaszán a kollégák ugyan még 15 mechanikus írógépet gyűjtöttek össze az OSZK épületéből, hogy a könyvtárkezelői tanfolyam éppen vizsgázó résztvevői vizsgafeladatként elkészíthessenek egy hivatalos levelet, de ugyanebben az évben a nyár végén az akkori Gorkij Könyvtár harminc munkatársát már az Oktatási osztály tulajdonába került – igaz, még csak egyetlen – XT típusú PC-jén vezethették be a számítógép-kezelés és -használat DOS-alapokra helyezett rejtelmeibe. Hasonló tanfolyamokat a későbbiekben az OSZK munkatársainak, a Természettudományi Múzeum könyvtárosainak és másoknak is szerveztek a kollégák, szerencsére évről évre gyarapodó számú gép segítségével.

A kilencvenes évek közepén a KMK – megragadva és kihasználva azt az igényt, amelyet a könyvtáros társadalom fogalmazott meg a számítógépes alapismeretek elsajátítására vonatkozóan – a 16/1994. (VII. 8.) MKM rendelet alapján alapfokú számítógép-kezelő, -használó tanfolyamok szervezésébe kezdett, az egész ország területéről fogadva a résztvevőket. Az Országos Képzési Jegyzéken szereplő tanfolyamot a könyvtárosok ugyan elvégezhették volna a középiskolák esti tanfolyamai keretében, számos bt.-nél és kft.-nél, a képzést lebonyolító KMK-s oktatók azonban a kezdetektől fogva tudták, miben adhatnának többet, speciálisabbat a könyvtárosoknak: különös figyelmet fordítottak arra, hogy a tanfolyam tematikája a hallgatók könyvtári munkaterületeit figyelembe véve a számítógép könyvtári hasznosításának számos lehetőségét is érintse. 1997-ben újabb minisztériumi rendelettel módosították a tanfolyam tematikáját, ezután a képzés a mindennapi munkahelyi számítógép-használat alapismeretei (szövegszerkesztés, táblázat- és adatbázis-kezelés, prezentációkészítés) mellett a hálózatkezelésre, az elektronikus levelezésre és az internethasználatra is kitért. 1997-től rendelkezünk számszerűen pontos adatokkal a tanfolyam résztvevőiről: a csoportokba felvehető létszámot az oktatásba bevonható számítógépek mindenkori darabszáma szabta meg, így évente egy-két csoport indításával 2005 végéig összesen mintegy 170 könyvtáros kolléga vett részt ezen az OKJ-s számítógépes tanfolyamon, államilag elismert, tanúsítvánnyal bizonyított, alapfokú szakirányú végzettséget szerezve. 2006 eleje óta nincs igény, vagyis elegendő létszámú jelentkező e tanfolyamformára; bízunk benne: ez azt jelenti, a könyvtáros társadalom valamennyi érintett tagja túl van már a számítógépes képzés alapszintű formáin – többek között például azért, mert időközben a könyvtáros felsőfokú (egyetemi, főiskolai, napjainkban BA-) képzés nappali és kiegészítő tagozatos alaptantervébe is bekerült a kötelező tárgyak közé a számítástechnika.

A már említett könyvtárkezelői tanfolyam időközben – szintén minisztériumi rendelettel alátámasztva – OKJ-s könyvtáros asszisztens képzéssé alakult át, szakmai és vizsgakövetelményei közé bekerültek az alapfokú számítástechnikai ismeretek. Így a korábban mechanikus írógéppel készített hivatalos levelek, könyvtári rendezvényre szóló meghívók tervezését a képzés során a hallgatók a szöveg- és kiadványszerkesztés alapismereteinek elsajátítása után modern eszközökkel vé-

gezhették el, sőt: bepillantást nyerhettek a könyvtári adatbázisok használatába és az integrált könyvtári rendszerek működésének rejtelseibe is.

A képzést nagymértékben előrelendítette, hogy 2002 elején az OSZK VI. emeletén két egybenyitott munkaszoba átalakításával és pályázati úton beszerzett tíz személyi számítógéppel lehetőség nyílt egy akkoriban modernnek és naprakésznek tartott számítógépes oktatóterem berendezésére és felszerelésére, ez a tanfolyamokon résztvevők számára nagy biztonságot adott, hiszen megteremtette a gyakorlás lehetőségét. Néhány évvel ezelőtt még egyáltalán nem volt annyira elterjedt a számítógépek otthoni használata, mint napjainkban, a résztvevők munkahelyi gépein pedig nem volt lehetőség a kísérletezgetésre, próbálgatásra, ott gyakran már „élesben” kellett alkalmazni a tanfolyamokon elsajátítottakat. Persze a gépterem intenzív használata során kiderült néhány probléma is, amelyeket előre nem láthattunk: a tanfolyamok óráin egy időben működtetett 15-16 számítógép szinte az elviselhetetlenségig emeli az egyébként is nehezen szellőztethető terem hőmérsékletét (az idei évben ezen igyekszünk klimatizálással enyhíteni), az összecsukható műanyag székekről – amelyeket azért szereztünk be, mert örültünk, hogy könnyűek, és használaton kívül kis helyen elférnek – pedig kiderült, hogy kellemetlenül „megizzasztják” azokat, akik egész nap rajtuk ülnek...

A kilencvenes évek második felében a KMK Oktatási osztálya újabb, a számítógépes tudásra alapozott igényeknek és kihívásoknak igyekezett megfelelni akkor, amikor az Iskolai Könyvtárakért Alapítvány támogatásával, három félévre szóló keretszerződést kötve, háromnapos időtartamban, elsősorban iskolai könyvtárosoknak szóló internettanfolyamokat szervezett; vagy akkor, amikor OSZK-s kollégák segítségével és főként „házon belül” két-három alkalommal azzal próbálkozott, hogy a könyvtáros kollégákat az internetes keresés technikái mellett a hálózati ismeretek és a webszerkesztés (akkoriban még forráskódokon alapuló, egyáltalán nem egyszerű) rejtelseibe vezethesse be.

Az 1997-es könyvtári törvényt követő jogszabályainak sorában hatályba lépett 6/2000. (III. 24.) NKÖM rendelet létrehozta a KMK jogutódjaként a Könyvtári Intézetet. Az intézet feladatai között továbbra is szerepel a könyvtári szakemberek továbbképzése és iskolán kívüli képzése. E feladatkör kapott megerősítést a kulturális szakemberek kötelező továbbképzését hétéves ciklusokra bontó 1/2000. (I. 14.) NKÖM rendeletben, illetve ennek későbbi módosításaiban. A rendeletek a Könyvtári Intézet számára is lehetőséget adnak akkreditált továbbképzési programok engedélyeztetésére a Könyvtári Akkreditációs Szakbizottságnál, az engedély megszerzése után pedig a programok öt éven keresztül működtetésére a képzés előre megjelölt helyszínén. A könyvtárosok hétévenként 120 órát kitevő továbbképzésében való részvételhez a felnőttképzésről szóló 2001. évi CI. törvény előírásai szerint felnőttképzési intézményként nyilvántartásba kellett vetetnünk az intézetet az OKÉV-nél, később a Fővárosi Munkaügyi Központnál (ezt az engedélyünket a tevékenységünkről szóló kétévenkénti beszámolási kötelezettség mellett négyévenként meg kell újítanunk); és a Könyvtári Akkreditációs Szakbizottság által jóváhagyott programjainkat magukat is engedélyeztetnünk kell a Felnőttképzési Akkreditáló Testületnél.

Már az első hétéves továbbképzési ciklus elején, 2000-ben világos volt számunkra, hogy az új képzési struktúrában sem feledkezhettünk el a folyamatosan megújuló, állandóan frissülő információs-kommunikációs technológiák elsajátít-

tatásáról, de nem hagyhattuk figyelmen kívül azt sem, hogy nekünk mindig meg kell felelnünk a könyvtáros társadalom speciális igényeinek is. Első sikeres próbálkozásunkkal, a *Hagyományos és számítógépes formai feltárás* elnevezésű, 90 órás képzési programunkkal a könyvtárosi munka igen fontos, alapvető területét céloztuk meg. A programra kapott engedély öt éve alatt összesen hét alkalommal szerveztük meg a tanfolyamot, nemcsak az intézetben, hanem erdélyi helyszínen, Csíkszeredában is, és nemcsak köz- és szakkönyvtárosoknak, hanem a pedagógus-továbbképzésben szerzett akkreditációs engedélynek köszönhetően iskolai könyvtárosoknak, könyvtárostanároknak is.

A korábbi hagyományokat folytatva hirdettük meg *Alapfokú internethasználati ismeretek* elnevezésű 30 órás programunkat, amelynek – korábban már említett reményeinket némileg megcáfolva – volt egy furcsa tapasztalata. Jelenkezőink egy része azt gondolta, a tanfolyam címében szereplő „alapfokú” kifejezés azt jelenti, hogy az órák az alaplépések (a gép be- és kikapcsolása, egérhasználat, mentés és másolás stb.) megtanításával kezdődnek – ez azonban nem fér, nem férhet bele harminc órába. Ellenkezőleg: ahogyan ezt az indítási engedélykérelemben rögzítettük és hirdetéscinkben is mindig szerepeltettük, a számítógépes alaptudás a tanfolyam előfeltétele volt. Akadtak tehát néhányan, akik csalódtak várakozásaikban és túlságosan magas szintűnek tartották a tanfolyamon elsajátítandó anyagot; mi pedig arra jutottunk, hogy az előfeltételek további, megerősített hangsúlyozása mellett a következő képzési ciklusban a számítógépes tanfolyamok tervezése és indítása esetében bevezetjük a napjainkban a felnőttképzésben egyre nagyobb jelentőséggel bíró előzetes tudásfelmérést. E tanfolyamunknak a Publika Magyar Könyvtári Körrel való együttműködésnek köszönhetően erdélyi (Csíkszereda) és délvidéki (Zenta) helyszínekre szóló engedélye is van, így komoly részt vállalhatunk a határontúli magyar könyvtárosok felkészítésében is.

Szintén hagyományokat folytat – méghozzá az alapfokú számítógép-kezelő, -használó tanfolyamon felmerült igények és elsajátított minimális tudás kielégítésére és kiegészítésére – *Kiadványszerkesztési és prezentációkészítési feladatok megoldása a könyvtárban egyszerű eszközökkel* elnevezésű 90 órás tanfolyamunk, amelynek során a könyvtárosok felkészülhetnek a könyvtári ügyvitelben, szolgáltatásokban, kapcsolattartásban és publikálásban előforduló dokumentumok szakszerű, igényes és esztétikus elkészítésére, sőt, megtanulják az előadásokat kísérő prezentáció készítésének módszereit, eszközeinek használatát. Tanfolyamunk minőségét mi sem bizonyítja jobban, mintsem egy tavaly nyáron – igazi versenyeztetés, „tendereztetés” után – elnyert megbízás, amelynek során egy német érdekeltségű, kiadói tevékenységet folytató cég magyarországi leányvállalatának fiatal szakembereit fogadhattuk két csoportban a képzésen.

A heszámolóm témáját érintő képzéseink között két olyan akkreditált program van, amelyeket partnerintézményekkel működtetünk együtt úgy, hogy partnereink az alapítók, az intézet pedig a programok indítója. Mindkét tanfolyam választott témája jól mutatja, a mi szakterületünkön is mekkorát léptek előre a kezdetekhez képest – mindössze nyolc-tíz év alatt – az információs-kommunikációs technológiák alkalmazási lehetőségei. Az alapfokú OKJ-s tanfolyamoktól az intézet eljutott odáig, hogy 60 órában vállalni tudja a könyvtárosok felkészítését az Európai Unió által támogatott, egységes európai számítógép-használói jogosítvány négy moduljának (információtechnológiai alapismeretek, operációs rendszerek és fájll-

kezelés, szövegszerkesztés, információ és kommunikáció) teljesítéséhez. A program alapítója az Informatika a Nemzetvédelmi Képzésben Alapítvány, a 2004-ben engedélyezett tanfolyamon két év alatt öt alkalommal összesen 62 könyvtáros sajátította el nálunk az ECDL vizsgához szükséges ismereteket. Az információs társadalom kihívásainak és a kulturális örökség megőrzésének felelőssége hívta életre tavaly az alapító MTA SZTAKI-val való együttműködésünket és egy 30 órás tanfolyamot *Digitalizálás, digitális dokumentumok közzététele az interneten* elnevezéssel. A képzés tapasztalatainak levonására a későbbiekben kerülhet sor: egyelőre ugyanis egyetlen tanfolyamot tarthattunk meg a SZTAKI munkatársainak vezetésével, de természetesen bízunk a folytatásban a hétéves továbbképzés idén kezdődött második ciklus tekintetében is.

Ahogy a könyvtárosok hétéves továbbképzésében való részvételünket egy olyan specializált témával (formai feltárás) kezdtük, amelyben az információs-kommunikációs technológiák használata a könyvtárosok konkrét szakmai feladatainak szakszerűbb végrehajtását támogatja, úgy egyik legutóbb, tavaly akkreditáltott képzésünk is ebbe az irányba mutat. A könyvtárosok számára feltétlenül fontos szakirodalmi és információs ismeretek bővítését a szépirodalom, az irodalomtörténet és az irodalomtudomány területén az utóbbi időben megjelent legkorszerűbb információforrások bemutatásával biztosítjuk 30 órás programunk során.

A könyvtáros szakemberek információs-kommunikációs technológiai felkészítésében teljesítményünk csúcspontját jelenleg a 4CLI (Közép-Európai Kommunikációs Központ) és a Magyar Könyvtárosok Egyesületének szervezésében megvalósuló információs társadalmi tanácsadó (ITT) képzés jelenti. Ez idáig tavaly év végén és idén tavasszal tartottunk egy-egy tanfolyamot; a képzés tapasztalatairól a későbbiekben a szaksajtó hasábjain számolunk be.

Az Információs Társadalom és Trendkutató Központ 2006-ra vonatkozó éves jelentése szerint Magyarországon a lakosság hatvan-hetven százaléka digitális értelemben még mindig írástudatlan. E rétegek „digitális állampolgárrá” változtatásában a könyvtárakra és a könyvtárosokra komoly feladat hárul. Bízunk benne, hogy a Könyvtári Intézet továbbképzéseinek részt vett könyvtáros kollégák a felhasználóképzés során képesek hasznosítani és továbbadni mindazt, amit az információs-kommunikációs technológiákról, illetve segítségükkel elsajátítottak.

Hangodi Ágnes